

LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIAUS TARNYBA

Budžetinė įstaiga, S. Konarskio g. 35, 03123 Vilnius, tel. 8 5 205 0640, el. p. lygybe@lygybe.lt
Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188735591

Lietuvos Respublikos
socialinės apsaugos ir darbo ministerijai
post@socmin.lt

2022-06-09 Nr. (22)PAK-280)S-263
į 2022-05-25 pranešimą

DĖL LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮSTATYMO NR. IX-1826 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9 IR 15¹ STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO

Primename, kad Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (toliau – Tarnyba) 2022 m. gegužės 26 d. gavo projektų paketą, įskaitant Lygių galimybių įstatymo Nr. IX-1826 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9 ir 15¹ straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (reg. Nr. 22-8150; toliau – Projektas), suderinti su Tarnyba. Pastabas buvo prašyta pateikti iki 2022 m. birželio 9 d. Tarnyba, nepraleisdama nurodyto termino, teikia savo pastabas dėl Projekto.

Dėl prieinamumo ir sąlygų sudarymo sąvokų santykio

Projektu iš esmės į Lygių galimybių įstatymą yra įtraukiama nauja, prieš tai šiame įstatyme neįtvirtinta, diskriminacijos forma – tinkamų sąlygų asmeniui nesudarymas dėl negalios. 2 straipsnis papildomas 9¹ dalimi: „Tinkamų sąlygų asmeniui sudarymas dėl negalios – prieinamos aplinkos sukūrimas, nepatiriant neproporcingos ar nepagrįstos naštos, kuri būtina konkrečiu atveju, siekiant užtikrinti asmeniui su negalia galimybę gauti informaciją prieinamais bendravimo būdais, administracines ir (ar) viešąsias paslaugas, įskaitant sveikatos priežiūros paslaugas, dalyvauti švietimo veikloje, darbo rinkoje, visuomeniniame gyvenime, gauti prekes ir (ar) paslaugas, dalyvauti darbuotojų ir darbdavių organizacijų ar organizacijų, kurių nariai turi tam tikrą profesiją, bei savanoriškoje veikloje.“

Atkreiptinas dėmesys, kad Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje (toliau – Konvencija) yra naudojamos dvi panašios sąvokos – **prieinamumas ir sąlygų pritaikymas**. Pastebėtina, kad Projektu kaip diskriminacijos forma yra nurodytas tik sąlygų pritaikymas, bet nėra atsižvelgiama į prieinamumo neužtikrinimo kaip diskriminacijos formos buvimą.

Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių komiteto Bendrojoje pastaboje Nr. 2 dėl Konvencijos 9 straipsnio „Prieinamumas“, 13 punkte nurodyta, kad „prieinamumo galimybių neužtikrinimas turėtų būti laikomas diskriminacija“; taip pat 23 punkte nurodyta: „Kadangi prieinamumas yra neįgaliųjų gyvenimo savarankiškai, kaip nustatyta Konvencijos 19 straipsnyje, ir visapusiško bei lygiateisiško dalyvavimo visuomenės gyvenime prielaida, atsisakymas pritaikyti sąlygas naudotis

fizine aplinka, transportu, informacijos ir ryšių technologijomis, taip pat visuomenei prieinamais objektais ir paslaugomis, turėtų būti laikomas diskriminacija“.

Dėl prieinamumo ir sąlygų pritaikymo atskyrimo

Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių komitetas taip pat pateikia informaciją, kaip turėtų būti atskiriamas **prieinamumas ir tinkamų sąlygų pritaikymas**. Pagal Bendrosios pastabos Nr. 2 25 punktą „Prieinamumas siejamas su grupėmis, o tinkamas sąlygų pritaikymas – su pavieniais asmenimis. Tai reiškia, kad pareiga užtikrinti prieinamumą yra *ex ante* pareiga. Todėl valstybės, Konvencijos Šalys, turi pareigą užtikrinti prieinamumą prieš gaudamos pavienio asmens prašymą patekti į tam tikrą vietą ar naudotis tam tikra paslauga. Valstybės, Konvencijos Šalys, turi nustatyti prieinamumo standartus, kurie turi būti priimti pasitarus su neįgaliųjų organizacijomis, ir nustatyti atskirus standartus paslaugų teikėjams, statytojams ir kitoms susijusioms suinteresuotosioms šalims. Prieinamumo standartai turi būti išsamūs ir standartizuoti. Retų sutrikimų, į kuriuos nebuvo atsižvelgta rengiant prieinamumo standartus, turinčių asmenų ar asmenų, kurie nesinaudoja prieinamumą užtikrinančiais būdais, metodais ar priemonėmis (pvz., neskaito Brailio raštu), atveju prieinamumo standartų taikymo gali neužtekti prieinamumui užtikrinti. Tokiais atvejais gali būti pasitelkiamas tinkamas sąlygų pritaikymas. Vadovaujantis Konvencija, valstybėms, Konvencijos Šalims, neleidžiama naudoti taupymo priemonių pateisinant vengimą pamažu užtikrinti prieinamumą neįgaliesiems.“

Prieinamumo užtikrinimo pavyzdžiai galėtų būti pastatų ar informacinių erdvių prieinamumas, kurio standartai numatomi Lietuvos Respublikos aplinkos ministro patvirtintuose statybų reglamentuose arba Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 18 d. nutarimu Nr. 480 patvirtintais „Bendrųjų reikalavimų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų interneto svetainėms ir mobiliosioms programoms aprašu“.

Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių komiteto Bendrojoje pastaboje Nr. 2, 26 punkte „Pareiga tinkamai pritaikyti sąlygas yra *ex nunc* pareiga, o tai reiškia, kad ji vykdytina nuo to momento, kai tų sąlygų reikia sutrikimų turinčiam asmeniui konkrečioje situacijoje, pavyzdžiui, darbovietėje ar mokykloje, kad jis ar ji galėtų naudotis savo teisėmis lygiai su kitais asmenimis konkrečiomis aplinkybėmis. Šiuo atveju prieinamumo standartai gali būti rodiklis, tačiau jie nebūtinai turi būti laikomi privalomais. Tinkamas sąlygų pritaikymas gali būti naudojamas kaip priemonė užtikrinti prieinamumą neįgaliam asmeniui konkrečioje situacijoje. Tinkamai pritaikant sąlygas siekiama individualaus teisingumo, nes užtikrinamas nediskriminavimas ar lygybė, atsižvelgiant į asmens orumą, savarankiškumą ir pasirinkimus. Taigi, asmuo, turintis retą sutrikimą, gali paprašyti tinkamai pritaikyti sąlygas, kurių neapima jokie prieinamumo standartai.“

Sąlygų pritaikymo pavyzdžiai galėtų būti darbo funkcijų, sąlygų ar darbo vietos pritaikymas konkrečiam negalią turinčiam darbuotojui. Sąlygų sudarymas yra susiję su konkrečiais negalią turinčių asmenų poreikiais. Pavyzdžiui, Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių komitetas Bendrojoje pastaboje Nr. 4 „Dėl teisės į įtraukimą“, 30 punkte, nurodo tokius pavyzdžius: „Nėra „universalios“ tinkamų sąlygų sudarymo formulės, kadangi skirtingiems tokį pat sutrikimą turintiems besimokantiejiems gali reikėti skirtingų sąlygų. Tinkamų sąlygų sudarymo pavyzdžiai: pakeičiama klasės vieta; naudojamos įvairios komunikacijos formos pamokose; padidinamas šriftas spausdinant mokomąją medžiagą ir (arba) temos vaizduojamos temos ženklais arba dalomoji medžiaga pateikiama kitokiu formatu; mokymosi proceso ir vertinimo metu besimokantiems sudaroma galimybė naudotis konspektuotojo ar kalbos vertėjo paslaugomis arba pagalbinėmis technologijomis. Taip pat reikia apsvarstyti galimybes sudaryti nematerialaus pobūdžio tinkamas sąlygas, pavyzdžiui, besimokančiajam duoti daugiau laiko, sumažinti foninio triukšmo lygį (kai asmuo itin jautrus sensorinei perkrovai), naudoti alternatyvius vertinimo metodus ar tam tikrą mokymo programos dalį pakeisti alternatyviu variantu.“

Pabrėžtina, kad Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių komiteto Bendrojoje pastaboje Nr. 2, 25 punkte, **„Įsipareigojimas įgyvendinti prieinamumą yra besąlygiškas, t. y. subjektas, įsipareigojęs užtikrinti prieinamumą ir to nepadaręs, negali teisintis prieinamumo neįgaliesiems užtikrinimo našta. Priešingai, pareiga tinkamai pritaikyti sąlygas galioja tik tuo atveju, jei jos vykdymas subjektui nesudaro nepagrįstos naštos.“**

Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių komitetas Bendrojoje pastaboje Nr. 4 (Dėl teisės į įtraukimą), 29 punkte pabrėžė: „Komitetas vėl pakartoja, kad reikia atskirti pareigą užtikrinti bendrą prieinamumą ir įsipareigojimą sudaryti tinkamas sąlygas. Prieinamumas atitinka gyventojų grupių interesus ir yra pagrįstas palaipsniui įgyvendinamais standartais. Negalima remtis neproporcingumo ar nepagrįstos naštos argumentais siekiant pateisinti nesugebėjimą užtikrinti prieinamumą. Tinkamų sąlygų sudarymas susijęs su asmeniu ir papildo pareigą užtikrinti prieinamumą. Asmuo gali teisėtai reikalauti imtis priemonių sudaryti tinkamas sąlygas net ir tada, kai Konvencijos šalis įvykdė savo pareigą užtikrinti prieinamumą.“

Darytina išvada, kad prieinamumo užtikrinimui negali būti taikomi nepagrįstos ar neproporcingos naštos kriterijai. Prieinamumas yra susijęs su galimybėmis naudotis paslaugomis didelei daliai negalią turinčių asmenų, o sąlygų pritaikymas su konkrečiais asmenimis ir tų asmenų individualiais poreikiais. Sąlygų sudarymui, kadangi tai yra susiję su konkrečiais asmenimis ir jų individualiais poreikiais gali ir turi būti taikomi nepagrįstos ar neproporcingos naštos kriterijai.

Tarnyba, atlikdama tyrimus dėl pastatų¹ ar interneto tinklalapių² prieinamumo paslaugų srityje, taiko prieinamumo standartus, kurių nesilaikymą laiko diskriminacija.

Pažymėtina, kad teismuose, nagrinėjant tokio pobūdžio sprendimų teisėtumą, teismai neprieštaravo, kad prieinamumo užtikrinimas gali būti laikytinas diskriminacija. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2021 m. gruodžio 15 d. priėmė nutartį administracinėje byloje Nr. eA-2796-492/2021 nurodė:

„Pirmosios instancijos teismo argumentai, kad pastatas, kuriame ginčo metu (2018 m. birželio mėn.) buvo SKVC buveinė, buvo pastatytas dar 1965 m., ir į bylą pateikti atsakovo atstovų dokumentai patvirtina, kad jis nebuvo rekonstruojamas, kapitaliai remontuojamas, taip pat nebuvo keičiama pastato paskirtis, todėl netaikytinos statybos techninio reglamento STR 2.03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms“ patvirtinimo“ nuostatos, **laikytini neturinčiais reikšmės konstatuojant diskriminavimo faktą, nes jais negalima objektyviai paneigti pačio pareiškėjo nurodomos situacijos**. Byloje atsakovo atstovo SKVC nurodomi argumentai, kad jam yra perduota panaudos pagrindais tik nedidelė pastato, į kurį negalėjo patekti pareiškėjas, dalis, kad pastate veikęs vienintelis liftas sugedo, taip pat laikytini neturinčiais reikšmės sprendžiant dėl diskriminavimo fakto nustatymo.“

Taip pat šioje nutartyje buvo pabrėžta: „Teisėjų kolegija, nesutikdama su minėta pirmosios instancijos teismo išvada, atkreipia dėmesį, kad **sprendžiant dėl diskriminacijos fakto buvimo ar nebuvimo, reikšmingomis aplinkybėmis ginče yra faktinės viešosios paslaugos suteikimo sąlygos (t. y. jos prieinamumas) judėjimo negalią turinčiam asmeniui**. Atsakovo atstovo veiksmų teisėtumas pastato pritaikymo neįgaliesiems aspektu, priežastys, kodėl iki šiol pastatas nėra pritaikytas specialiųjų poreikių turintiems asmenims, neturi lemiamos teisinės reikšmės nei vertinant diskriminacijos faktą, nei sprendžiant dėl pareiškėjo reikalaujamos neturtinės žalos atlyginimo.“ (daugiau citatų iš Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutarties pridedama prie šio rašto prieduose).

Pabrėžtina, kad Tarnyba, atlikdama tyrimus dėl paslaugų prieinamumo, pagal savo kompetenciją ne mechaniškai tikrina, ar pastatai ar informacinė aplinka atitinka statybų reglamentų ar kitų aktualių teisės aktų nuostatas, bet vertina, ar paslaugos negalią turintiems asmenims yra teikiamos nepažeidžiant šių asmenų teisių, t. y., ar asmenys yra / nėra diskriminuojami. Nors konkrečiam pastatui gali ir nebūti taikoma pareiga atitikti naujausius statybų reglamentuose įtvirtintus prieinamumo standartus, pagal Lygių galimybių įstatymą

¹ Pavyzdžiui, <https://lygybe.lt/data/public/uploads/2021/08/21sn-107sp-40.pdf>

² Pavyzdžiui, <https://lygybe.lt/data/public/uploads/2021/09/21sn-130sp-45.pdf>

paslaugas teikiantiems asmenims yra taikoma pareiga teikti paslaugas visiems asmenims (įskaitant negalią turinčius asmenis) lygiavertiškai, nediskriminuojant asmenų. Tai, kas yra laikytina lygiavertišku paslaugų teikimu, iš esmės nustato įvairūs standartai, numatyti statybos reglamentuose ar panašiuose teisės aktuose.

Atsižvelgiant į visa tai išdėstyta pirmiau, Tarnyba yra sunerimusi, kad Projektu yra siūloma įtvirtinti tik tinkamų sąlygų sudarymą asmeniui dėl negalios kaip diskriminacijos formą, bet tuo pačiu nėra įtvirtinamas prieinamumo neužtikrinimas kaip diskriminacijos forma. Įtvirtinus vieną, bet neįtvirtinus kito teisinėje sistemoje galėtų kilti neaiškumo dėl prieinamumo neužtikrinimo kaip diskriminacijos formos egzistavimo, tuo pačiu ir nepagrįstos ar neproporcingos naštos kriterijų taikymo prieinamumo užtikrinimui.

Pastebėtina, kad Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo Nr. I-2044 pakeitimo įstatymo (reg. Nr. 22-8149), kuriuo šis įstatymas keičiamas į Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymą, kurio 5 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „asmuo su negalia turi teisę į prieinamą aplinką visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje“. Taigi kitu teisės aktu yra nustatoma asmenų su negalia teisė į prieinamą aplinką, bet tuo pačiu neįtvirtina, kad prieinamos aplinkos nesudarymas yra laikytinas diskriminacija.

Be to, Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymo 5 straipsnio 4 dalies 3 punkte numatyta: „Už asmenų su negalia teisės į prieinamą aplinką įgyvendinimą atsako statinių naudotojai - už statinių pritaikymą asmenų su negalia poreikiams“. Tokiu būdu statinių naudotojams, pavyzdžiui, paslaugų teikėjams, yra numatoma pareiga (atsakomybė) dėl statinių pritaikymo asmenų su negalia poreikiams. Taigi, nors konkrečiam pastatui nėra taikomi naujausi statybų reglamentai, statinių naudotojai yra atsakingi už tai, kad jų naudojami statiniai būtų prieinami ir tinkami naudoti negalią turintiems asmenims.

Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta pirmiau, **Tarnyba rekomenduoja Projekte įtvirtinti prieinamos aplinkos nesudarymą kaip atskirą diskriminacijos formą ir šiai diskriminacijos formai netaikyti neproporcingos ar nepagrįstos naštos kriterijaus.** Tai galėtų būti padaryta Projekto 1 straipsniu, kuriuo keičiama Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalis: „Prie diskriminacijos taip pat priskiriamas tinkamų sąlygų asmeniui nesudarymas dėl negalios, prieinamos aplinkos neužtikrinimas.“

Atitinkamai Tarnyba siūlytų **keisti ir Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 9¹ dalyje numatyta tinkamų sąlygų asmeniui sudarymą dėl negalios apibrėžimą, nesiejant jo su prieinamos aplinkos sukūrimu, kadangi tokiu būdu sumaišomos dvi skirtingos sąvokos į vieną.**

Siūlytina tinkamų sąlygų asmenių sudarymą dėl negalios apibrėžti panašiai kaip Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje (2 straipsnis): „**Tinkamų sąlygų asmeniui sudarymas dėl negalios – būtini ir tinkami pakeitimai ir pritaikymas, dėl kurių nepatiriama neproporcinga ar nepagrįsta našta ir kurių reikia konkrečiu atveju siekiant užtikrinti neįgaliesiems galimybę naudotis visomis žmogaus teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis lygiai su kitais asmenimis ar galimybę įgyvendinti šias teises ir laisves.**“

Dėl prieinamos aplinkos užtikrinimo vartotojų teisių apsaugos srityje bei valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų srityje

Pabrėžtina, kad prieinamos aplinkos neužtikrinimas kaip diskriminacijos forma ypač aktualiai kalbant apie prekių ir paslaugų teikimą. Atkreiptinas dėmesys, kad netgi ir siūlomo Asmens su negalia teisių pagrindų įstatymo 2 straipsnio 16 dalyje prieinama aplinka apibrėžiama kaip „fizinė ir informacinė aplinka (viešojo erdvė, visuomeninės ir (ar) gyvenamosios paskirties pastatas, transporto objektas, kibernetinė erdvė), kurioje asmuo su negalia gali nevaržomai būti, laisvai judėti, **gauti bei naudotis paslaugomis ir (ar) prekėmis**, gauti ir (ar) perduoti informaciją lygiai su kitais asmenimis.“

Atsižvelgiant į tai, kad teikiant prekes ar paslaugas yra aktualus fizinės ir informacinės aplinkos prieinamumas, t. y., prieinamumas visiems asmenims, o ne sąlygų dėl negalios sudarymas konkrečioms asmenims, **rekomenduotina kalbant apie paslaugas Projektu nustatyti ne sąlygų dėl negalios sudarymo pareigą, bet prieinamumo (prieinamos aplinkos) užtikrinimo pareigą, kuriai nebūtų taikomi nepagrįstos ar neproporcingos naštos kriterijai**. Tokie pakeitimai turėtų būti padaryti tiek Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnyje (siūlomas 8 straipsnio 3 punktas), tiek 5 straipsnyje, kai yra kalbama apie administracines ir viešąsias paslaugas (siūloma 5 straipsnio 3 dalis).

Pavyzdžiui, Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio 3 punkto nuostata galėtų skambėti taip: „**imtis tinkamų priemonių, kad prekių pardavimo ar paslaugų teikimo aplinka ir joje esanti (naudojama) įranga būtų prieinama asmenims su negalia.**“

Lygių galimybių įstatymo 5 straipsnio 3 dalis galėtų skambėti taip: „Valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos privalo imtis tinkamų priemonių, kad asmenims su negalia būtų prieinamos administracinės ir (ar) viešosios paslaugos“.

Priešingu atveju, šiose srityse numčius sąlygų sudarymo pareigą, bet ne prieinamumo (prieinamos aplinkos) užtikrinimo pareigą, paslaugų teikėjai remtųsi tuo, kad sudaryti sąlygas negalią turintiems asmenims būtų per sudėtinga dėl neproporcingos ir nepagrįstos naštos.

Dėl „kitų viešojo administravimo funkcijų“

Projekto 3 straipsniu yra siūloma papildyti 5 straipsnio 1 dalį 4 punktu, t. y., kad valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo „užtikrinti lygias galimybes nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos teikiant administracines ir (ar) viešąsias paslaugas, atliekant kitas viešojo administravimo funkcijas.“ Tarnyba norėtų atkreipti dėmesį tai, kad šioje dalyje numatant, kad naujoji pareiga apima ir „kitas viešojo administravimo funkcijas“ galėtų kilti rizika, kad Tarnyba turėtų atlikti tyrimus dėl viešojo administravimo priimamų administracinių sprendimų, pavyzdžiui, netgi ir kitų kontrolierių – Seimo ar Vaiko teisių apsaugos – sprendimų, Lietuvos administracinių ginčų komisijos sprendimų, nors tokie sprendimai turi savo apskundimo tvarką.

Siūlytina, kad 5 straipsnio 1 dalies 4 punktas apimtų tik administracines ir (ar) viešąsias paslaugas.

Dėl tinkamų sąlygų asmeniui sudarymo dėl negalios švietimo srityje

Tarnyba atkreipė dėmesį, kad Projekto nuostatos turėtų būti suderintos su **Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo Nr. I-1489 5, 14, 21, 29, 30, 34 ir 36 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 45-1 straipsniu įstatymu (Nr. XIII-3268).**

Pabrėžtina, kad pagal galiojančio Švietimo įstatymo 29 straipsnio 10 dalies nuostatas „Mokykla, dėl objektyvių priežasčių negalinti užtikrinti mokiniui, kuris mokosi pagal privalomojo švietimo programas, psichologinės, specialiosios pedagoginės, specialiosios ar socialinės pedagoginės pagalbos, suderinusi su jo tėvais (globėjais, rūpintojais), pedagogine psichologine bei vaiko teisių apsaugos tarnyba, siūlo jam mokytis kitoje mokykloje.“ Įstatymu Nr. XIII-3268 nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. ši įstatymo nuostata bus panaikinta ir pagal nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. įsigaliosiančias Švietimo įstatymo 14 straipsnio 7 dalies nuostatas „Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymą įgyvendina visos privalomąjį ir visuotinį švietimą teikiančios mokyklos, kiti švietimo teikėjai.“

Pagal šį teisinį reglamentavimą darytina išvada, kad visos mokyklos privalės ugdyti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius, taigi negalėtų pasiremti nepagrįstos ar neproporcingos naštos kriterijais.

Tarnyba rekomenduoja nustatyti išimtį švietimo srityje, kad kituose įstatymuose nustatytais atvejais nepagrįstos ar neproporcingos naštos kriterijai yra netaikomi.

Tokia išimtis galėtų būti numatoma tiek Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnyje prie konkrečių pareigų, tiek kaip bendresnė nuostata ankstesniuose straipsniuose.

2022 m. gegužės 31 d. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Lygių galimybių, moterų ir vyrų lygybės grupės patarėjas Eitvydas Zurba atsiuntė pasiūlymus dėl tokios išimties formuluočių. Pavyzdžiui, pasiūlymas papildyti 4 straipsnį nauja 2 dalimi: „Skundžiamas asmuo neturi teisės remtis neproporcingų pareigų apsunkinimu tais atvejais, kai prieinamos aplinkos reikalavimus nustato kiti įstatymai“.

Tarnyba atkreipia dėmesį, kad tokiu būtų vėl maišoma prieinamos aplinkos užtikrinimo ir tinkamų sąlygų sudarymo asmeniui dėl negalios sąvokos, todėl tokia formuluotė nebūtų tinkama. Tarnyba manytų, kad kalbant apie prieinamumo (prieinamos aplinkos) užtikrinimo pareigą neturėtų būti taikomos blanketinės normos į kitus įstatymus ar teisės aktus, kadangi prieinamumui neturėtų būti taikomi nepagrįstos ar neproporcingos naštos kriterijai. Prieinamumo užtikrinimas turėtų būti laikoma besąlygiška pareiga.

Būtent šiuo atveju, siekiant nustatyti išimtis, Tarnybą siūlytų tokią (ar kitą panašią) formuluotę: „Skundžiamas asmuo neturi teisės remtis neproporcingos ar nepagrįstos naštos sąlygomis tais atvejais, kai tinkamų sąlygų asmeniui sudarymo dėl negalios reikalavimus nustato kiti teisės aktai.“

Pastebėtina, kad švietimo srityje būtų naudinga numatyti tiek prieinamumo (pavyzdžiui, švietimo įstaigų pastatų, patalpų ar mokymosi programų prieinamumas), tiek tinkamų sąlygų sudarymo dėl negalios (konkrečios pagalbos priemonės negalią turintiems mokiniams pagal jų poreikius).

Siūlytina Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnį papildyti 5 ir 6 dalimis:

„5. Švietimo įstaigos, kiti švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų institucijos privalo imtis tinkamų priemonių, kad švietimo bei studijų įstaigų aplinka bei mokymo procesas būtų prieinamas asmenims su negalia.

6. Švietimo įstaigos, kiti švietimo teikėjai bei mokslo ir studijų institucijos privalo imtis tinkamų priemonių, kad būtų sudarytos tinkamos sąlygos naudotis švietimo įstaigų, kitų švietimo teikėjų bei mokslo ir studijų institucijų teikiama nauda, įskaitant galimybę mokytis ar studijuoti, jeigu dėl tokių priemonių nebus neproporcingai apsunkinamos švietimo įstaigos, kito švietimo teikėjo, mokslo ar studijų institucijos pareigos. Skundžiamas asmuo neturi teisės remtis neproporcingos ar nepagrįstos naštos sąlygomis tais atvejais, kai tinkamų sąlygų asmeniui sudarymo dėl negalios reikalavimus nustato kiti teisės aktai.“

Dėl kitų techninių pastebėjimų

Pastebėtina, kad Projektu yra siūloma papildyti Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalis (diskriminacijos apibrėžimas). Siūloma pridėti, kad „Prie diskriminacijos taip pat priskiriamas seksualinis priekabiavimas, tinkamų sąlygų asmeniui nesudarymas dėl negalios.“ Atkreiptinas dėmesys, kad priekabiavimas šiuo metu jau yra diskriminacijos sąvokoje, taigi seksualinis priekabiavimas turėtų būti nurodomas iškart po priekabiavimo, t. y.: „Diskriminacija – tiesioginė ir netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, **seksualinis priekabiavimas**, nurodymas diskriminuoti lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu. **Prie diskriminacijos taip pat priskiriamas tinkamų sąlygų asmeniui nesudarymas dėl negalios.**“ (paryškinti pakeitimai). Siūlytume prie diskriminacijos apibrėžimo taip pat priskirti ir prieinamumo asmenims su negalių neužtikrinimą (žiūrėti šio rašto 5 lapę).

Taip pat Projektu siūloma papildyti 2 straipsnį 11 dalimi apie kitas Lygių galimybių įstatyme vartojamas sąvokas ir yra išvardijami konkretūs įstatymai. Atsižvelgiant į tai, kad keičiantis kitiems įstatymams ir juose numatytoms sąvokoms, kiltų poreikis keisti ir Lygių galimybių įstatymą, taigi Tarnyba siūlytų apsvarstyti taikyti formuluotę, kurioje nebūtų išvardijami visi įstatymai. Pastebėtina, kad panašiai numatoma yra Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 2 straipsnio 12 dalyje „Kitos šio įstatymo sąvokos suprantamos taip, kaip jos apibrėžtos kituose Lietuvos Respublikos teisės aktuose.“

Dėl Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio pavadinimo

Atkreiptinas dėmesys, kad šiuo metu Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnis vadinasi „Lygių galimybių įgyvendinimas vartotojų teisių apsaugos srityje“. Taip pat pareigos formuojamos tokiomis formulėmis „visiems vartotojams sudaryti <...>“ (8 straipsnio 1 dalies 1 punktas), „suteikdamas vartotojams informaciją <...>“ (8 straipsnio 1 dalies 2 punktas).

Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.228¹ straipsnio nuostatas vartojimo santykiai iš esmės apibrėžtini kaip santykiai tarp vartotojo ir verslininko. Civilinio kodekso 6.228³ straipsnio 2 dalyje numatyta, kad „Šio skyriaus, išskyrus 6.228⁴ straipsnį, nuostatos netaikomos šioms sutartims“, tarp kurių yra sveikatos priežiūros paslaugos (3 punktas), finansinės paslaugos (4 punktas), gyvenamosios patalpos nuomos sutartimis (6 punktas) ir pan.

Pastebėtina, kad diskriminacijos draudimas teikiant prekes ir paslaugas Lietuvos teisinėje sistemoje atsirado iš esmės dėl Tarybos 2004 m. gruodžio 13 d. direktyvos 2004/113/EB, įgyvendinančios vienodo požiūrio į moteris ir vyrus principą dėl galimybės naudotis prekėmis bei

paslaugomis ir prekių tiekimo bei paslaugų teikimo“. Šios direktyvos 3 straipsnyje numatyta, kad „Neviršijant Bendrijai suteiktų įgaliojimų, ši direktyva taikoma visiems asmenims, tiekiantiems prekes ir teikiantiems paslaugas, kurios yra prieinamos visuomenei, nesvarbu, ar atitinkamas asmuo priklauso valstybiniam ar privačiam sektoriui, įskaitant valstybines įstaigas, ir kurios tiekiamos arba teikiamos kitoje nei privataus ir šeimos gyvenimo bei su tuo susijusių sandorių srityje“. Pagal šios direktyvos preambulės 11 punktą „Tokie teisės aktai turėtų uždrausti diskriminaciją dėl lyties galimybės naudotis prekėmis bei paslaugomis ir prekių tiekimo bei paslaugų teikimo srityje. Prekėmis turėtų būti laikomos prekės, apibūdintos Europos bendrijos steigimo sutarties nuostatose dėl laisvo prekių judėjimo. Paslaugomis turėtų būti laikomos paslaugos, apibūdintos tos Sutarties 50 straipsnyje.“

Pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 57 straipsnio (EB sutarties ex 50 straipsnis) nuostatas „Pagal Sutartį „paslaugos“ – tai tokios paslaugos, kurios paprastai yra teikiamos už užmokestį ir kurių nereglamentuoja nuostatos dėl prekių, kapitalo ir asmenų judėjimo laisvės. „Paslaugas“ sudaro: a) pramoninio pobūdžio veikla; b) komercinio pobūdžio veikla; c) amatininkų veikla; d) laisvųjų profesijų veikla. Nepažeidžiant įsisteigimo teisei skirtų skyriaus nuostatų, paslaugą teikiantis asmuo, kad galėtų ją teikti, gali laikinai savo veikla verstis toje valstybėje narėje, kur paslauga teikiama, tomis pačiomis sąlygomis, kurias toji valstybė taiko savo nacionaliniams subjektams.

Atsižvelgiant į tai, manytina, kad pagal Tarybos 2004 m. gruodžio 13 d. direktyvą 2004/113/EB, diskriminacija turėtų būti draudžiama prekių ir paslaugų srityje, kuri pagal šią direktyvą turėtų būti suprantama plačiau negu Lietuvos teisėje naudojamas terminas „vartojimo santykiai“ ir „vartotojų teisių apsauga“. **Dėl šių priežasčių Tarnyba rekomenduoja pakeisti Lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio pavadinimą bei 8 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punkto formuluotes. Pavyzdžiui, straipsnis galėtų vadintis „Lygių galimybių įgyvendinimas prekių tiekimo ir paslaugų teikimo srityje“ arba „Lygių galimybių įgyvendinimas prekybos ir paslaugų teikimo srityje“, o 8 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktuose žodį „vartotojams“ keisti žodžiu „asmenims“.**

Lygių galimybių kontrolierė

Birutė Sabatauskaitė